

जानेवारी-फेब्रुवारी २०२५/पाने ६०/किंमत ₹१०

लोकराज्य

उत्सव अभिजात मराठीचा

**अखिल भारतीय
मराठी साहित्य संमेलन, दिल्ली
२०२५**

मायभाषेच्या क्षमतेवर विश्वास हवा

भाषा बंदीखान्यात वाढत नाही. आजही जी मराठी प्रचलित आहे, तीही अनेक भाषांतील शब्दांचे आणि व्यावहारिक संज्ञांचे नजराणे घेऊनच संपन्न झाली आहे. कोणत्याही जिवंत समाजाची भाषा तळ्यासारखी साचीव नसते, तर कालमानानं निर्माण होणाऱ्या नव्या ज्ञानाचे, विचारांचे, जाणिवांचे पाझर आत्मसात करत पुढे जाणाऱ्या नदीसारखी प्रवाही असते. इतर प्रगत भाषांशी संपर्क ठेवूनच ती प्रगती करू शकते. शुद्धतेच्या कर्मकांडात रुतलेल्या आणि त्यामुळेच प्रगतीला पराङ्मुख झालेल्या भाषा मृत या सदरात कशा जमा होतात, हे इतिहासानं दाखवलेलं आहे; हे भान मराठीनं आपल्या १५ शतकांच्या प्रवासात राखलेलं आहे आणि म्हणूनच नव्या युगाची आव्हानं पेलण्याचं सामर्थ्य तिच्या ठिकाणी आलं आहे. भाषा समर्थ आहे; पण तिच्या सामर्थ्यासंबंधी साशंक असलेली आम्ही तिची अपत्ये मात्र दुबळी आहेत. तेव्हा आमचं वैर कोणत्याही भाषेशी नाही आणि मावशीच्या मायेनं आमचं पालन करणाऱ्या इंग्रजीशी तर नाहीच नाही. मावशीबाईनं आता आमच्या आईच्या घराचा कब्जा पुन्हा आईकडे द्यावा, एवढीच आमची मागणी आहे. म्हणून आपल्यासमोर प्रश्न आहे तो इंग्रजीच्या बहिष्काराचा नाही, तर मराठीच्या संरक्षणाचा आणि संवर्धनाचा. भाषा म्हणजे शब्दाचं संकलन नव्हे. समाजाचं वैचारिक आणि जाणिवात्मक संचित काळातून पुढे नेणारी आणि परिणामतः समाजाच्या बदलत्या जीवनाला अखंडता, आकार आणि आशय देणारी भाषा ही एक महाशक्ती असते. सूत्रात ओवलेल्या मण्यांप्रमाणे समाजजीवनाच्या साऱ्या धारणा आणि विकासाच्या प्रेरणा तिच्यात ओवलेल्या असतात. म्हणून मराठीवरील संकट हे तिच्या शब्दकोशावरील वा साहित्यावरील संकट नाही, ते महाराष्ट्राच्या अस्मितेवरील, मराठीपणावरील आणि येथील लोकांच्या भवितव्यावरीलही संकट आहे.

श्री. वि. वा. शिरवाडकर ऊर्फ कुसुमाग्रज यांनी महाराष्ट्राच्या साहित्यिक, सांस्कृतिक क्षेत्रामध्ये महत्त्वाचे योगदान दिले. वि. स. खांडेकरांनंतर मराठी साहित्याला ज्ञानपीठ पुरस्कार मिळवून देणारे ते दुसरे महान साहित्यिक. त्यांच्या स्मृतीला अभिवादन म्हणून त्यांचा २७ फेब्रुवारी हा जन्मदिवस मराठी भाषा गौरव दिन म्हणून शासनातर्फे साजरा करण्यात येतो.

समाजाची प्रगती वा क्रांती स्वभाषेच्या किनाऱ्यावरच पेरता येते असे क्रांतिकारकांच्या प्रणेत्यानं म्हटलेलं आहे. संस्कृत भाषा देवे केली! प्राकृत काय चोरापासून झाली? असा संतप्त प्रश्न संत एकनाथांनी विचारला होता. आज तोच प्रश्न इंग्रजीच्या संबंदात विचारता येईल. संस्कृतचं स्तोम माजवून तेव्हाच पुरोहितवर्ग आपली सत्ता समाजावर गाजवीत होता. आज त्या पुरोहितवर्गाची जागा इंग्रजीत पारंगत असलेल्या चार पाच टक्के लोकांनी घेतली आहे. या पाच टक्केवाल्यांच्या प्रस्थापित हितसंबंधांसाठी आठ कोटी लोकांचं भवितव्य धोक्यात लोटायचं का, याचा विचार गंभीरपणानं व्हायला हवा. अनेक विख्यात शास्त्रज्ञांनी आणि डॉक्टरांनी जरूर तेथे इंग्रजी परिभाषिक संज्ञांचा स्वीकार करून, सर्व विषय, सर्व स्तरावर, मातृभाषेत शिकवणं श्रेयस्कर असतं असं वारंवार सांगितलं आहे. म्हणून स्वभाषारक्षणाचा प्रश्न मंत्रालयाचा वा एखाद्या शासकीय विभागाचा नाही; तो सर्व समाजाचा प्रश्न आहे हे ध्यानात घेऊन शासनानं सर्वांचं सहकार्य घेतलं, तर या संकटावर मात करणं कठीण आहे, असं मला वाटत नाही. जगातील सर्व प्रगल्भ भाषांना जे साधलं ते मराठीलाही साधता येईल. फक्त आपला विश्वास हवा, अमृताशीही पैजा जिंकणाऱ्या आपल्या मायभाषेच्या क्षमतेवर!

(१२, १३ ऑगस्ट १९८९ रोजी मुंबई येथे भरलेल्या जागतिक मराठी परिषदेतील कवी कुसुमाग्रज ऊर्फ श्री. वि. वा. शिरवाडकर यांच्या अध्यक्षीय भाषणातून)

१४ प्रबोधनाची दिशा

दिल्लीत होणाऱ्या ९८ व्या अखिल भारतीय मराठी साहित्य संमेलनाच्या अध्यक्ष म्हणून प्रा. डॉ. तारा भवाळकर यांची निवड करण्यात आली आहे. २१ ते २३ फेब्रुवारी २०२५ या कालावधीत नवी दिल्ली येथे हे संमेलन होणार आहे. प्रा. डॉ. तारा भवाळकर हे नाव मराठी साहित्य, लोकसाहित्य आणि रंगभूमीच्या अभ्यासात प्रसिद्ध आहे. ताराबाई सुरुवातीपासून शिक्षिका आहेत, तशाच लोकशिक्षिका म्हणूनसुद्धा त्यांची ख्याती आहे. त्यांच्या व्याख्यानात नेहमीच प्रबोधनाची दिशा आणि नवी माहिती असते. या निमित्त डॉ. भवाळकर यांच्याशी साधलेला संवाद..

१७ अभिव्यक्तीचे माध्यम मराठी गझल...

गझल मराठी भाषेत आता अशी सामावून गेलेली आहे की, मराठी मनाचे ती एक अंग झाली आहे. तंत्रशुद्ध आशयघन आणि गझलियतने ओतप्रोत अशी गझल सुरेश भटानी मराठी साहित्याला दिली. हे सगळे खरे असले तरी, भरभरून आपण उचंबळून दाद देऊन गझलला आणि पर्यायाने आम्हा सर्वांनाच तारले ते कद्रदान रसिकांनी... गझलसाठी आता पोषक वातावरण आहे.. सर्वत्र गझलचा बोलबाला आहे.. गझल... आणि मराठीत? असा प्रश्न आता कोणी विचारत नाही... हद्दपार झालाय तो !

२३ साहित्य संमेलनाच्या देशा!

संमेलने आवश्यक असतात वाङ्मयीन पर्यावरणासाठी. साहित्याचे वाचक कुठल्याही गावात, शहरात मर्यादितच असतात. वाचनालयाचे सदस्य आणि साहित्याचे वाचक हे पुन्हा वेगवेगळे वर्ग आहेत. जे वाचनालयाचे सदस्य असतात आणि नियमित वाचत असतात त्यांना एकूण साहित्य व्यवहाराविषयी आस्था असतेच असे नाही. त्याशिवाय ज्यांचा साहित्याशी काही संबंध येत नाही, अशी वेगवेगळ्या क्षेत्रातली मंडळी मोठ्या संख्येने असतात.

३० पहिली माझी ववी गं...

घरासमोर सडा-रांगोळी झाली की, जात्यावरच्या ओव्या कानावर पडायच्या. सांस्कृतिक मूल्यांची रेलचेल असलेली ही पहाट आयुष्यभराचा संस्कार देऊन जायची. यात समाज घडवण्याचे अद्भुत सामर्थ्य असायचे. नात्यांचा जिवाळा, त्यांच्या भल्याची कामना करणारे मन या ओव्यांमधून डोकावायचं. कामाची धांदल असायची तरी आपल्या माणसांसाठी आवर्जून वेळ काढण्याची वृत्तीही असायची.

सरहद, पुणे आयोजित
अ. भा. मराठी साहित्य महामंडळाचे

अखिल भारतीय
मराठी साहित्य संमेलन, दिल्ली
२०२५

मराठी अभिजात कशी ?

मराठी भाषा सल्लागार समितीच्या पहिल्या बैठकीमध्ये तत्कालीन मुख्यमंत्री यांनी मराठी भाषेला अभिजात भाषेचा दर्जा मिळवण्याचा शासन प्रयत्न करणार असल्याची घोषणा केली. त्याबाबतच्या चर्चेत या संदर्भातील पुढील निकषांकडे लक्ष वेधले गेले.

कवी आणि कविता

केशवसुतांची 'कवी' म्हणून निश्चित आणि स्पष्ट अशी भूमिका आहे. ती आधीच्या कालखंडातील संतांच्या, पंडितांच्या व शाहिरांच्या भूमिकांहून निराळी आहे. ही भूमिका त्यांच्या सर्वच कवितांमधून व्यक्त होते. केशवसुतांच्या कवितेचे प्रेमकविता, सामाजिक कविता, गूढगुंजनपर कविता, निसर्गविषयक कविता असे विभाजन केले, तरी त्यांच्या कवितांमागची भूमिका एकसंध आहे.

रोजगार निर्मितीला चालना

वर्ल्ड इकॉनॉमिक फोरममध्ये महाराष्ट्र राज्याचे मुख्यमंत्री देवेंद्र फडणवीस आणि उद्योगमंत्री उदय सामंत यांनी २० ते २४ जानेवारी २०२५ या चार दिवसांमध्ये विक्रमी गुंतवणुकीचे ६१ सामंजस्य करार केलेले आहेत. यामुळे राज्याच्या विकासाबरोबर होत असलेल्या रोजगार निर्मितीमुळे तरूणांमध्ये नवउमेद निर्माण होईल.

शुभेच्छा

संमेलनाचे वर्ष, ठिकाण आणि अध्यक्ष

संमेलनाध्यक्ष...

प्रबोधनाची दिशा

अभिव्यक्तीचे माध्यम मराठी गझल...

व्याख्यानव्रती : लक्ष्मणशास्त्री जोशी

साहित्य संमेलनाच्या देशा!

संमेलन सर्वव्यापी व्हावे...

मराठी भाषेचा उगम

६

८

९

१४

१७

२०

२३

२६

२८

पहिली माझी ववी गं...

प्राचीन मराठी भाषेचे वैभव

मराठी अभिजातच

मराठी अभिजात कशी ?

संत साहित्य

कवी आणि कविता

संस्कृतीचे मूर्तिमंत दर्शन... बोली भाषा

रोजगार निर्मितीला चालना

कल्याणकारी निर्णय

३०

३४

३७

४०

४४

४६

५०

५३

५७

वर्ष ७६ वे | अंक २ | जानेवारी-फेब्रुवारी २०२५

माहिती व जनसंपर्क महासंचालनालय,
महाराष्ट्र शासन

लोकराज्य

- मुख्य संपादक ब्रिजेश सिंह
- व्यवस्थापकीय संपादक हेमराज बागुल
- संपादक दयानंद कांबळे
- सहसंपादक अर्चना देशमुख
अश्विनी पुजारी
गजानन पाटील
- मुखपृष्ठ सीमा रनाळकर
सुशिम कांबळे
- मांडणी, सजावट, मुद्रितशोधन, मुद्रण मे. प्रिंटेड इश्युज
(इंडिया) प्रा.लि.,
१७, प्रगती
इंडस्ट्रियल इस्टेट,
एन.एम.जोशी मार्ग,
मुंबई - ४०००११.

माहिती व जनसंपर्क महासंचालनालय,
नवीन प्रशासन भवन, १७वा मजला,
हुतात्मा राजगुरु चौक, मंत्रालयासमोर,
मुंबई-४०० ०३२.

E-mail : lokrajya2011@gmail.com

ई - लोकराज्य <http://dgipr.maharashtra.gov.in>

या अंकात प्रकाशित लेखातील मतांशी
शासन सहमत असेलच असे नाही.

पद्म पुरस्कार

देशातील सर्वोच्च नागरी पद्म पुरस्कारांची घोषणा करण्यात आली. महाराष्ट्रातून माजी मुख्यमंत्री मनोहर जोशी व गजल गायक पंकज उधास यांना मरणोत्तर; तसेच ज्येष्ठ दिग्दर्शक शेखर कपूर यांना पद्मभूषण, तर ११ मान्यवरांना पद्मश्री पुरस्कार जाहीर झाले आहेत.

केंद्रीय गृहमंत्रालयाच्या वतीने दरवर्षी प्रजासत्ताक दिनाच्या पूर्व संध्येला देशातील सर्वोच्च नागरी पुरस्कार म्हणून ओळखल्या जाणाऱ्या पद्म पुरस्कारांची घोषणा करण्यात येते. गृह मंत्रालयाकडून या मानाच्या पद्म पुरस्कारांची घोषणा करण्यात आली. सार्वजनिक क्षेत्रातील उल्लेखनीय कार्यासाठी दिवंगत माजी मुख्यमंत्री मनोहर जोशी व दिवंगत गजल गायक पंकज उधास आणि चित्रपट दिग्दर्शक शेखर कपूर यांना पद्म भूषण पुरस्कार जाहीर झाला आहे.

११ मान्यवरांना पद्मश्री पुरस्कार

कला क्षेत्रात उल्लेखनीय कार्यासाठी महाराष्ट्रातील सहा मान्यवरांना पद्मश्री पुरस्कार जाहीर झाले आहेत. यात सुलेखनकार अच्युत पालव, मराठी चित्रपटसृष्टीतील ज्येष्ठ अभिनेते अशोक सराफ, शास्त्रीय गायक अश्विनी भिडे-देशपांडे, पार्श्व गायिका जस्पिंदर नरुला, ज्येष्ठ बासरी वादक रानेद्र भानू मजुमदार, ज्येष्ठ चित्रकार वासुदेव कामत यांना जाहीर झाले आहेत.

व्यापार व उद्योग क्षेत्रात वेगळा ठसा उमटविणाऱ्या अरुंधती भट्टाचार्य यांना, तर पर्यावरण आणि वनसंवर्धन करणारे चैत्राम पवार सामाजिक क्षेत्रातील कार्यासाठी पद्मश्री पुरस्कार जाहीर झाला आहे. साहित्य आणि शिक्षण क्षेत्रातील कार्यासाठी महाराष्ट्राचे अरण्य ऋषी वन्यजीव अभ्यासक मारोती चीतमपल्ली यांना, तर कृषी क्षेत्रात भरीव कामगिरीसाठी सुभाष शर्मा आणि वैद्यकीय क्षेत्रातील उत्तम कार्यासाठी विलास डांगरे यांना पद्मश्री पुरस्कार जाहीर झाले आहेत.

या वर्षी एकूण १३९ पद्म पुरस्कार जाहीर झाले. यामध्ये ०७ पद्म विभूषण, १९ पद्म भूषण आणि ११३ पद्मश्री पुरस्कार सामील आहेत. यांसह २३ महिला, तर १० परदेशी नागरिक आहेत. १३ मान्यवरांना मरणोत्तर पद्म पुरस्कार जाहीर झाले आहेत.

राजधानीत सन्मान माय मराठीचा

संत कृपा झाली । इमारत फळा आली ॥
ज्ञानदेवे रचिला पाया । उभारिले देवालया ॥
नामा तयाचा किंकर । तेणे केला हा विस्तार ॥
जनार्दन एकनाथ । खांब दिला भागवत ॥
तुका झालासे कळस । भजन करा सावकाश ॥
बहिणी म्हणे फडकती ध्वजा । निरूपणा केले वोजा ॥

अशा संतसाहित्याने पावन झालेल्या अनेक शतकांचा इतिहास लाभलेल्या आपल्या मराठीला अभिजात भाषेचा दर्जा मिळणे, ही आपल्या सर्वांसाठीच अभिमानाची गोष्ट आहे. वि. स. खांडेकर यांच्यानंतर मराठी साहित्याला ज्ञानपीठ पुरस्कार मिळवून देणारे वि. वा. शिरवाडकर उर्फ कवी कुसुमाग्रज यांचा जन्मदिवस २७ फेब्रुवारी 'मराठी भाषा गौरव दिन' म्हणून आपण साजरा करत असतो. याच महिन्यात शतक महोत्सवाकडे वाटचाल सुरू असलेले ९८वे अखिल भारतीय मराठी साहित्य संमेलन २१ ते २३ फेब्रुवारी दरम्यान राजधानी दिल्ली येथे आयोजित करण्यात आले आहे. मराठी भाषा गौरव दिन आणि ९८व्या अखिल भारतीय मराठी साहित्य संमेलनाच्या निमित्ताने माहिती व जनसंपर्क महासंचालनालयाच्या वतीने लोकराज्य मासिकाचा साहित्य संमेलन विशेषांक प्रकाशित करण्यात येत आहे.

अखिल भारतीय मराठी साहित्य संमेलन हे महाराष्ट्राचा प्रमुख सांस्कृतिक सोहळा म्हणून ओळखले जाते. १९५४ साली दिल्लीत ३७वे अखिल भारतीय मराठी साहित्य संमेलन झाले होते. तर्कतीर्थ लक्ष्मणशास्त्री जोशी त्या संमेलनाचे अध्यक्ष होते. काकासाहेब गाडगीळ स्वागताध्यक्ष, तर प्रधानमंत्री पंडित नेहरू उद्घाटक होते. त्यानंतर जवळपास सात दशकांनंतर दिल्लीत मराठी साहित्य संमेलन होत आहे. मराठीला अभिजात भाषेचा दर्जा मिळाल्याच्या पार्श्वभूमीवर दिल्लीत संमेलन होते आहे, हेही विशेष औचित्यपूर्ण म्हणावे लागेल. या निमित्ताने राजधानीत मराठी भाषेचा आणि साहित्याचा जागर होणार आहे. मराठी भाषिकांसाठी निश्चित ही अभिमानाची बाब असून साहित्य रसिकांसाठी ही पर्वणीच असणार आहे.

अखिल भारतीय मराठी साहित्य संमेलनाला १४० वर्षांची परंपरा असून आजवर ९७ संमेलने पार पडली आहेत.

या ९७ मराठी साहित्य संमेलनांत कुसुमावती देशपांडे, दुर्गा भागवत, शांता शेळके, विजया राज्याध्यक्ष, अरुणा ढेरे या महिला साहित्यिकांनी संमेलनाचे अध्यक्षपद भूषवले होते. यावर्षी लोकसंस्कृतीच्या अभ्यासक प्रा. डॉ. तारा भवाळकर यांना संमेलनाध्यक्षपदाचा सन्मान मिळाला आहे.

'लोकराज्य' मासिकाच्या या विशेषांकामध्ये मराठी भाषा आणि साहित्याचा विविधांगांनी वेध घेणारे अनेक नामवंत साहित्यिक आणि अभ्यासकांचे लेख या अंकात समाविष्ट आहेत. संत साहित्यापासून आधुनिक साहित्यापर्यंत विविध टप्पे आणि प्रवाहांचा वेध घेण्यात आला आहे. आधुनिक कवितेचे जनक केशवसुतांपासून बालकवी, मर्दकर, नारायण सुर्वे अशी कवितेची सशक्त परंपरा मराठीत निर्माण झाली.

नेमाडे, चित्रे, कोल्हटकर, नामदेव ढसाळ यांनी

भारतीय पातळीवर आपल्या कवितेची मुद्रा उमटवली. १९९० नंतर कवींची एक नवी पिढी पुढे आली. मराठी कवितेच्या परंपरेचा ऊहापोह या अंकात केला आहे. माधव ज्युलियन यांनी वृत्त, काव्य व गायन प्रकाराने समृद्ध असलेली

मराठी गझल चळवळ सुरू केली. या मराठी गझलचे सौंदर्य वाढवले ते सुरेश भटांनी, याविषयी अभिक्यक्तीचे माध्यम मराठी गझल...यातून गझलेच्या परंपरेची लोकप्रियता भीमराव पांचाळे यांनी उलगडून दाखवली आहे. यासोबतच 'विश्वास हवा मायभाषेच्या क्षमतेवर हे वि. वा. शिरवाडकर यांच्या जागतिक मराठी परिषदेतील अध्यक्षीय भाषण, प्रा. हरी नरके यांचा 'मराठी अभिजात कशी?' आणि वसंत आबाजी डहाके यांच्या 'कवी आणि कविता' या लेखांचे 'लोकराज्य'च्या मागील विशेषांकातून पुनर्मुद्रण करण्यात आले आहे.

'व्याख्यानव्रती : लक्ष्मणशास्त्री जोशी', 'साहित्य संमेलनाच्या देशा', 'माझी पहिली ववी गं....', 'प्राचीन मराठी भाषेचे वैभव' आणि 'मराठी साहित्य संमेलन सांस्कृतिक महोत्सव' अशा विविध विषयांवरिल लेखांनी सजलेला 'लोकराज्य'चा हा विशेषांक वाचकांना निश्चित आवडेल. हा अंक वाचनीय तर ठरेलच, शिवाय संदर्भमूल्य असलेला अंक म्हणून संग्राह्य ठरेल असा विश्वास वाटतो.

ब्रिजेश सिंह
(मुख्य संपादक)

साहित्यातून अभिरुची, रसास्वादाची अनुभूती

साहित्य संमेलन संज्ञेला अन्य कुठल्याही भाषेत नसेल, असा दिमाख मराठी भाषा आणि साहित्य चळवळीने मिळवून दिला आहे. साहित्य संमेलनांनी मराठी भाषेची, संस्कृतीची पताका नेहमीच उंच फडकवत ठेवली आहे. याच मालिकेतील ९८ वे अ. भा. मराठी साहित्य संमेलन दिल्ली येथे आयोजित करण्यात आले आहे. आपल्या मायमराठीला अभिजात भाषेचा दर्जा मिळणे आणि त्यानंतर लगेचच पहिलेच संमेलन देशाच्या राजधानीत दिल्लीत संपन्न होणे हा अपूर्व योग आहे. या निमित्ताने मराठी भाषा, साहित्य, संस्कृती यांचे देशभरातील रसिकांना, आस्वादकांना दर्शन घडणार आहे, ही आनंदाची बाब आहे. एका अर्थाने दिल्लीत मायमराठीचा जागर घातला जाणार आहे. नवी दिल्लीतील तालकटोरा स्टेडियम येथे छत्रपती शिवाजी महाराज साहित्यनगरीत लोकोत्सवच साजरा होणार आहे. या संमेलनाच्या निमित्ताने माहिती व जनसंपर्क महासंचालनालयातर्फे 'लोकराज्य'चा विशेषांक प्रकाशित होत आहे, याचा विशेष आनंद आहे.

मराठी भाषेला अभिजात भाषेचा दर्जा मिळावा, यासाठी आम्ही गेली कित्येक वर्षे सातत्याने प्रयत्नशील होतो. आमच्या या प्रयत्नांना केंद्र सरकारने सकारात्मक प्रतिसाद दिला. यामुळे मराठीजनांमध्ये आनंदाचे भरते आले. मराठी भाषेने, साहित्य प्रकारांनी, प्रवाहांनी परंपरा जपतानाच सातत्याने नव्याचा स्वीकार केला. या वाटचालीतच मराठी भाषेच्या अभिजाततेचे आणि समृद्धतेचे गमक आहे.

आमचा मराठी भाषा विभाग हा सक्षमपणे, स्वतंत्रपणे कार्यरत आहे. या विभागाच्या माध्यमातून भाषा संचालनालय, राज्य मराठी विकास संस्था, महाराष्ट्र राज्य साहित्य आणि संस्कृती मंडळ, महाराष्ट्र राज्य मराठी विश्वकोश निर्मिती मंडळ व मराठी भाषा, मराठी साहित्य,

मराठी संस्कृती, मराठी कला या सर्व विषयांशी संबंधित पुस्तक निवड समिती असे भाषाविषयक व्यापक कार्य सुरू आहे. या सर्व संस्थात्मक प्रयत्नात अनेकविध संस्था-संघटनांनाही सामावून घेतले जाते. याच भूमिकेतून अखिल भारतीय मराठी साहित्य महामंडळ व सरहद, पुणे या संस्थांच्या पुढाकारातून नवी दिल्लीतील या संमेलनास सर्वतोपरी पाठबळ देण्यासाठी आम्ही कटिबद्ध आहोत. संमेलनाच्या अध्यक्षपदी लोकसाहित्य, लोकसंस्कृती, लोकपरंपरा आणि लोककला या विषयांच्या गाढ्या अभ्यासिका, ज्येष्ठ लेखिका डॉ. तारा भवाळकर यांची निवडदेखील या संमेलनाचे वैशिष्ट्य आहे. डॉ. भवाळकर यांनी मराठी लोकपरंपरेला साहित्याच्या मुख्य प्रवाहात आणून त्याला प्रतिष्ठा प्रदान करण्याचे महत्त्वाचे कार्य केले आहे.

हे संमेलन मराठीजनांसाठी, मराठीप्रेमींसह जगभरातील साहित्य चळवळीसाठी, भाषा अभ्यासक-संशोधकांसाठी पर्वणी ठरेल, हा विश्वास आहे. संमेलनाच्या आयोजनात महाराष्ट्र शासन, मराठी भाषा विभाग सदैव पुढे राहिल. या संमेलनाच्या निमित्ताने माहिती व जनसंपर्क महासंचालनालयाच्या वतीने प्रकाशित करण्यात येणारा 'लोकराज्य'चा विशेषांक माहितीपूर्ण, संग्राह्य राहिल, त्यातूनही हे संमेलन संस्मरणीय ठरेल, असा विश्वास व्यक्त करतो. पुन्हा एकदा या सर्व संस्थांना आणि ९८व्या अखिल भारतीय मराठी साहित्य संमेलनाला आणि 'लोकराज्य'च्या विशेषांकास मनापासून शुभेच्छा!

- देवेंद्र फडणवीस
मुख्यमंत्री, महाराष्ट्र राज्य.

महाराष्ट्रीय संस्कृतीला प्रोत्साहन

९८व्या अखिल भारतीय मराठी साहित्य संमेलनानिमित्त माहिती व जनसंपर्क महासंचालनालयाच्या 'लोकराज्य' मासिकाच्या विशेषांकास माझ्या मनःपूर्वक शुभेच्छा!

मराठी साहित्याचा गौरवशाली वारसा आणि समृद्ध परंपरा पुढे नेणाऱ्या या संमेलनाचं आयोजन देशाची राजधानी नवी दिल्ली येथे होतंय, ही अत्यंत आनंदाची आणि अभिमानाची बाब आहे. मराठी भाषेला नुकताच अभिजात भाषेचा दर्जा मिळाला आहे, या पार्श्वभूमीवर दिल्लीतील या संमेलनास वेगळंच महत्त्व आहे असं मला वाटतं.

राज्यात गेल्या अडीच वर्षांपासून मराठी भाषेच्या विकासासाठी जाणीवपूर्वक प्रयत्न करण्यात येत आहेत. अद्ययावत अशा मराठी भाषा भवनाच्या उभारणीला वेग, शाळांमध्ये मराठी भाषा अनिवार्य करणे, प्रशासनातदेखील मराठी बोलणे आणि लिहिणे अनिवार्य करणे, मराठी विश्व संमेलनाचे आयोजन या व अशा काही उपक्रमांमधून मराठी भाषेला आणि पर्यायाने महाराष्ट्रीय संस्कृतीला प्रोत्साहन देण्याचे काम होत आहे. मराठी साहित्य हे केवळ आपल्या भाषा-संस्कृतीचे प्रतिबिंब नसून ते सामाजिक जागृती, विचारमंथन आणि नव्या दिशेने वाटचाल करण्याचे प्रेरणास्थान राहिले आहे. संमेलनाच्या माध्यमातून

साहित्य, काव्य, कथा, कादंबऱ्या, लोकसाहित्य, तसेच नव्या माध्यमांतील लेखनाची देवाणघेवाण होत असते. नव्या लेखकांना दिशा मिळते आणि साहित्य क्षेत्रात नवे विचार रुजवले जातात.

दिल्ली ही देशाची राजधानी आहे आणि या बहुरंगी, बहुभाषिक आणि विविधतेने नटलेल्या ठिकाणी हे संमेलन होत आहे, यामुळे मराठी भाषेचा आणि साहित्याचा जागर देशाच्या कानाकोपऱ्यात होणार आहे. मराठी भाषा आणि संस्कृती देशाच्या राजधानीत गुंजणार, याचा निश्चितच सार्थ अभिमान वाटतो.

'लोकराज्य' विशेषांकाच्या माध्यमातून, महाराष्ट्र शासनाच्या वतीने या संमेलनाला हार्दिक शुभेच्छा देतो. संमेलन यशस्वी होवो, नव्या लेखनप्रवृत्तीला बळ मिळो; तसेच मराठी भाषेचे संवर्धन आणि जतन नव्या पिढीकडून होवो ही सदिच्छा व्यक्त करतो.

- एकनाथ संभाजी शिंदे
उपमुख्यमंत्री, महाराष्ट्र राज्य.

मराठी साहित्याच्या मौलिकतेचा जागर

राजधानी दिल्ली येथे आयोजित होत असलेल्या ९८व्या अखिल भारतीय मराठी साहित्य संमेलनाचे औचित्य साधून व मराठी भाषेला अभिजात भाषेचा दर्जा मिळाल्याच्या ऐतिहासिक घटनेच्या पार्श्वभूमीवर 'लोकराज्य' मासिकाचा विशेषांक प्रकाशित होत आहे, ही अत्यंत गौरवाची बाब आहे. या विशेषांकासाठी मनःपूर्वक शुभेच्छा!

मराठी साहित्य संमेलने ही केवळ साहित्यिकांच्या अभिव्यक्तीचे व्यासपीठ नसून, ती मराठी संस्कृतीच्या वैभवशाली परंपरेचा वारसा आणि वैचारिक सर्जनशीलतेचे प्रतीक आहे. साहित्य संमेलनांमधून सामाजिक, सांस्कृतिक आणि वैचारिक परिवर्तनाला नवी दिशा मिळते. यंदाचे संमेलन ज्येष्ठ साहित्यिका आणि विचारवंत डॉ. तारा भवाळकर यांच्या अध्यक्षतेखाली होत असल्याने संमेलनाला अधिक व्यापकतेचा आणि सर्जनशीलतेचा आयाम मिळेल, असा विश्वास आहे.

दिल्लीसारख्या ऐतिहासिक नगरीत होणारे हे संमेलन मराठी साहित्याला राष्ट्रीय व आंतरराष्ट्रीय स्तरावर नवी ओळख आणि मान्यता प्राप्त करून देईल. विशेषतः या निमित्ताने भाषा, संस्कृती, मानवता

सरहद, पुणे आयोजित
अ. भा. मराठी साहित्य महामंडळाचे

अखिल भारतीय
मराठी साहित्य संमेलन, दिल्ली
२०२५

यांचा मिलाफ देशविदेशातील साहित्यरसिकांना अनुभवास मिळेल. या संमेलनातून मराठी साहित्याच्या मौलिकतेचा जागर होईल आणि नव्या लेखक, कवी, वाचक व विचारवंतांना प्रेरणा मिळेल..

'लोकराज्य' मासिकाचा हा विशेषांक मराठी साहित्याच्या गौरवशाली परंपरेला उजाळा देईल. या अंकासाठी योगदान देणाऱ्या सर्व मान्यवरांचे व लेखन करणाऱ्या साहित्यिकांचे मनःपूर्वक अभिनंदन. मराठी साहित्याच्या प्रगतीचा वारसा पुढे नेत, यशाची नवीन शिखरे गाठण्यासाठी आपण सर्वजण सामूहिक प्रयत्न करू या!

- अजित पवार
उपमुख्यमंत्री, महाराष्ट्र राज्य.

साहित्य आणि संस्कृतीचे जतन

मराठी भाषेला अभिजात भाषेचा दर्जा मिळाल्याने तिच्या जागतिक प्रतिष्ठेत मोठी भर पडली आहे. मराठी ही केवळ संवादाची भाषा नाही, तर ज्ञानाची, विचारांची आणि परिवर्तनाची भाषा आहे. अभिजाततेच्या सन्मानासोबत आता तिच्या अधिक व्यापक प्रसाराची जबाबदारी आपल्यावर आहे, महाराष्ट्र शासनाच्या लोकप्रिय मराठी 'लोकराज्य' या मासिकातून आपल्या स्तरावर मराठीच्या संवर्धनासाठी सातत्याने लिखाण होत आहे, हा अतिशय कौतुकास्पद आणि स्तुत्य असा उपक्रम आहे.

देशाच्या राजधानीत मायमराठीचा हा जागर दिनांक २१, २२ आणि २३ फेब्रुवारी २०२५ रोजी छत्रपती शिवाजी महाराज साहित्य नगरी, तालकटोरा स्टेडियम, नवी दिल्ली येथे होत आहे. या निमित्ताने 'लोकराज्य' या शासकीय मासिकाच्या जानेवारी-फेब्रुवारी २०२५ च्या अंकाच्या प्रकाशनमध्ये विविध विषयांवर ज्येष्ठ साहित्यिक, अभ्यासक, पत्रकार आदी मान्यवरांचे लेख म्हणजे दुग्धशर्करा योग म्हणायचा.

मराठी भाषा, साहित्य आणि संस्कृतीच्या जतन व संवर्धनासाठी अत्यंत महत्त्वपूर्ण ठरणारे ९८ वे अखिल भारतीय मराठी साहित्य

संमेलन यंदा दिल्लीच्या मातीत संपन्न होत आहे, ही संपूर्ण मराठी समाजासाठी अभिमानाची आणि ऐतिहासिक घटना आहे. तब्बल ७० वर्षांनंतर देशाच्या राजधानीत मराठी साहित्यिकांचा हा महामेळा भरतो आहे, याचा प्रत्येक मराठी माणसाला निश्चितच आनंद आहे.

महाराष्ट्र हे मराठी भाषकांचे राज्य आहे आणि मराठी ही ह्या राज्याच्या राजभाषापदी विराजमान आहे. ह्या राजभाषेचा राज्यात, देशात आणि विश्वात मान राखण्यासाठी लोकांनी निवडलेले शासन सदैव तत्परच राहिल. ह्या संमेलनानिमित्त माहिती व जनसंपर्क महासंचालनालयाच्या या मासिकाकरिता माझ्या मनःपूर्वक शुभेच्छा!

- उदय सामंत
मराठी भाषा विभाग मंत्री